

**Oponentní posudek disertační práce PhDr. Markéty Hrdličkové „Raná interakce rodič-dítě se zaměřením na pohlavní specifika“
Univerzita Karlova v Praze. Filozofická fakulta.
Vedoucí práce L. Šulová.
Praha 2009. 150 s.**

Autorka zvolila pro svoji disertační práci téma velmi přínosné a aktuální, zejména v současné společenské situaci, kdy se postupně nově proměňují a dotvářejí rodičovské role. Předložená práce se zabývá především zkoumáním a bližším poznáváním rané interakce mezi rodiči a dětmi. Autorka relativně nově rozvíjí inspirující rovinu vztahu rodič – dítě také z úhlu pohledu pohledu otců dětí v raných vývojových stádiích. Zároveň přistupuje ke zpracovávané oblasti s precizní a originálně přínosnou metodologií. Pozitivním přínosem práce je i to, že vznikala jako součást širšího grantového projektu a tedy i komplexnějšího přístupu k problému, nikoli jako ojedinělý a pouze jednorázově koncipovaný výzkum.

V teoretické části textu se práce zabývá zejména interakcí rodič-dítě v kontextu teorií, které vymezují problematiku raného citového pouta. Autorka se zaměřuje na vymezení základních pojmů, s nimiž teorie pracuje, vychází přitom zejména z poměrně bohatého teoreticko-literárního zázemí. Podává přitom výstižný přehled pojetí raného citového pouta a jeho vývoje.

Následující kapitola se podrobněji zabývá již tradičně rozpracovávanou interakcí matka-dítě. Autorka se zaměřuje zejména na socioemocionální vývoj tohoto vztahu a významné faktory, které mohou ovlivnit kvalitu citového přilnutí. Inspirující (i pro rodičovskou praxi) je zde zejména Winnicottovo pojetí „dostatečně dobré matky“.

Třetí kapitola zpracovává raný vztah otec-dítě a jeho specifika. Přitom zkoumání otce ve vztahu k rané interakci je stále ještě v psychologii relativně novou a nepřilíživě zmapovanou oblastí, proto zde autorka věnuje logicky pozornost i historickým proměnám pohledu na postavení otce i otcovské role a jejího pojetí. Inspirující je zde subkapitola o otci jako socializačním činiteli a významu otce při formování morálního vývoje dítěte. Pro empirickou část práce je významná partie textu, kde se autorka zabývá specifiky hry otce s dítětem.

Další kapitola se zaměřuje na rodinu ve vztahu k rané interakci. Rodina je zde vymezena jako systém i prostřednictvím plnění svých základních funkcí. Cenné jsou i charakteristiky, které blíže vymezují současnou rodinu a její proměny. Autorka se zaměřuje na vymezení pojetí rodiny, ale stranou její pozornosti nezůstává ani problematika možných vnitrorodinných i mimorodinných příčin narušení interakce dítěte a pečující osoby. Práce nezůstává ovšem u pouhého výčtu problémů a nabízí čtenáři i relativně praktický přehled možných raných intervencí, zejména s přihlédnutím k psychodynamickému pojetí.

Následující pátá kapitola velmi podrobně pojednává o vývoji dítěte v období batolete, neboť v tomto vývojovém období a jeho výzkumu spočívá těžiště předložené disertační práce. V centru pozornosti autorky se ocitá zejména vývoj jemné i hrubé motoriky, jazykových schopností, normy morálky a socioemocionální hledisko, sebepojetí batolete a genderová identita. Tyto oblasti zároveň tvoří východiska pro detailně zkoumané kategorie výzkumné části práce.

Závěrečnou partii teoretických stránek tvoří kapitola, která se v předjímané přípravě na empirické šetření pokouší přehledně zpracovat nejčastěji využívané metody výzkumů raného citového pouta. Autorka přitom postupuje od klasických paradigmat až po nejnovější, s důrazem na aktuální trendy. Nabízí zároveň přehledné zmapování tří desetiletí, během nichž se zájem o zkoumanou oblast postupně rozvíjí. Přehled i struktura výzkumných postupů jsou

přítom prezentovány ve formě výstižných a strukturovaných tabulek. Vlastní výzkumná rovina je doložena konkrétními výzkumnými studii.

Empirická část pak představuje logické vyústění předchozího textu. Zaměřuje se na detailní zkoumání zákonitostí interakce mezi rodičem a dítětem, podrobněji pak sleduje rozdíly mezi chováním otce a matky k dítěti a míru, v níž se jejich působení doplňují. Zabývá se rovněž projevy chování dětí ve vztahu ke specifickým daným pohlavím rodiče i dítěte.

Vlastní zkoumání se realizuje při hře jedno, dvou a tříletých dětí s matkou a s otcem v domácím prostředí rodiny. Děti (deset dětí v každé zkoumané věkové skupině, 5 chlapců, 5 děvčat) měly k dispozici totožnou sadu hraček (viz též dokumentace v přílohách disertační práce). Dané interakce byly zaznamenány pomocí videonahrávek a vyhodnoceny počítačovým programem V.I.P. Sada hraček i kategorie vyhodnocování vycházejí z francouzského výzkumu z let 1998-2000. Autorka zde ve své navazující výzkumné studii sleduje a vyhodnocuje vokalizaci, motoriku, pohledy, postoj, emoce, fyzický kontakt a manipulace s hračkou (jednotlivé kategorie jsou pak členěny na kategorie druhého řádu – viz též přílohy). Autorka pak stanovuje devět základních hypotéz, které se vztahují k interakci, testovaných pomocí faktorové analýzy programem ANOVA.

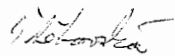
S ohledem na nereprezentativitu vybraného vzorku, na nichž autorka ovšem adekvátně upozorňuje, se nabízí otázka, zda rodiny z Prahy a okolí představují typický přístup otců a matek při hře s dítětem, nebo zda zde nedochází k dílčímu zkreslení v důsledku vzdělání rodičů či jejich dvoukariérového manželství – nenašla jsem v textu podrobnější demografické údaje o rodinách, resp. rodičích dítěte pokud jde o věk, vzdělání či profesní situaci. Z textu není také výslovně patrné pořadí dítěte v rodině ani sourozenecká konfigurace; tyto faktory by přitom mohly situaci interakce spoluovlivňovat. Rovněž se domnívám, že by bylo zajímavé přinejmenším zaznamenat pořadí, v němž si rodiče s dítětem hráli, zejména pokud byli situaci hry druhého rodiče přítomni. Naopak oceňuji, že se autorka snaží postihnout řadu intervenujících proměnných v diskusi (např. vliv situace natáčení, výběr vzorku atp.).

Předložený výzkum poukazuje (v rámci zkoumaného vzorku) na dynamičtější povahu interakce matka-dítě, ve srovnání s otcí, jejichž role se jeví jako do jisté míry pasivnější. V interakci matek se syny dominuje fyzický kontakt, zatímco u otců a synů oční kontakt. Matky pak iniciují více fyzického kontaktu se syny rovněž s narůstajícím věkem, naopak otcové s rostoucím věkem dcer vykazují více vokální a motorické aktivity. Nezáleží tedy tolik na pohlaví rodiče jako na pohlaví dítěte, s nímž je v interakci. Zároveň lze registrovat typické rozdíly v interakcích otců a matek. Řada těchto zjištění může být inspirací jak pro rodiče, tak i pro odborníky z řad pedagogů a psychologů.

Celou práci charakterizuje pečlivá dokumentace všech provedených zkoumání i jejich zpracování, které se vyznačuje vysokou mírou preciznosti. Bohatá odborná literatura a kultivovaný jazyk textu jen dokresluje příznivý dojem čtenáře. Zajímalo by mne ovšem, zda autorka eventuálně uvažovala o možnostech konkrétního využití svých zjištění v praxi.

Závěrem doporučuji, aby se předložená disertační práce stala předmětem obhajoby, neboť se domnívám, že přináší inspirující nové poznatky a zároveň splňuje požadavky kladené na disertační práci.

V Praze 30. 7. 2009

PhDr. Iva Štětovská, Ph.D.
Katedra psychologie FF UK